आङ्गिर्हविर्धानः, विवस्वानादित्यो वा।हविर्धाने। त्रिष्टुप्, ५ जगती

आङ्गिर्हविर्धानः, विवस्वानादित्यो वा। हविर्धाने।

युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोक एतु पथ्येव सूरेः।
शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः॥ १०.०१३.०१

हे शकटे। शकटं रथवद्रंहणप्रतीकम्। वाम्- युवाम्। पूर्व्यं- सनातनम्। ब्रह्म- मन्त्रं जस्त्वा। नमोभिः- नमस्कारैः। युजे- युनज्मि। सूरेः- विदुषः। पथ्येव- हितवहा भावनेव। श्लोकः- मन्त्रः। वि- विशेषेण। एतु- देवान् गच्छतु। ये। दिव्यानि धामानि। आ तस्थुः- अधितिष्ठन्ति। ते। विश्वे- सर्वे। अमृतस्य पुत्राः- अमृतत्त्वस्य सौभाग्यधारकाः। शृण्वन्तु ॥१॥

यमे इव यतमाने यदैतं प्र वां भरन्मानुषा देवयन्तः।
आ सीदतं स्वमु लोकं विदाने स्वासस्थे भवतमिन्दवे नः॥ १०.०१३.०२

यत्- यदा। यमे इव- सहोत्पन्ने इव। यतमाने- प्रयत्नं कुर्वत्यौ। ऐतम्- प्रति गच्छथः। तदा। देवयन्तः- देवकामाः। मानुषाः- उपासकाः। वाम्- युवाम्। प्र- प्रकर्षेण। भरन्- भरन्ति। विदाने- ज्ञानयुक्ते। स्वं लोकम्- स्वसदनमृताख्यम्। आ सीदतम्। नः- अस्माकम्। इन्दवे- क्लेदनशीलाय रसाय। स्वासस्थे- शोभननिवासस्थाने। भवतम् ॥२॥

पञ्च पदानि रुपो अन्वरोहं चतुष्पदीमन्वेमि व्रतेन।
अक्षरेण प्रति मिम एतामृतस्य नाभावधि सं पुनामि॥ १०.०१३.०३

रुपः- आरोपयितुः संबन्धीनीम्। पञ्च पदानि- पञ्च पादिकां मन्त्रात्मिकां वाचम्। अनु आरोहम्- अनुरोहामि। व्रतेन- धर्मेण। चतुष्पदीम्- चतुर्भिः पादैर्युक्तां मन्त्रात्मिकां वाचम्। अन्वेमि- अनुसरामि। एताम्- इमां वाचम्। अक्षरेण- नाशरहितेन परमार्थसत्येन। प्रति मिमे- याथार्थ्येन जानामि। प्रमाणं यथार्थज्ञानम्। ऋतस्य- सत्यस्य। नाभौ- बन्धने। अधि। सं पुनामि- संशोधयामि। आध्यात्मिकदृष्ट्या परमार्थदृष्ट्या मन्त्रार्थान् दृष्ट्वा तान् सार्थान् करोमीत्यर्थः ॥३॥

Dr. Rangani

देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युं प्रजायै कममृतं नावृणीत।

बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वत ऋषिं प्रियां यमस्तन्वं१ प्रारिरेचीत्॥ १०.०१३.०४

देवेभ्यः- देवताभ्यः। कम्- कीदृशम्। मृत्युम्। अवृणीत- वरणं कृतवान्। कमपि मृत्युं नेति भावः। प्रजायै। कम्- कीदृशम्। अमृतम्। न अवृणीत- न वरणं कृतवान्। सर्वममृतत्त्वं प्रयच्छतीति भावः। नियमाधिदैवतस्य यमस्यानुग्रहेण किमपि नाप्राप्यं सर्वमपि प्राप्यमिति भावः। यज्ञम्- सङ्गतिकरं दातारम्। ऋषिम्- द्रष्टारम्। बृहस्पतिम्- मेधाधिदैवतम्। अकृण्वत- उपासका उपासते। यमः- नियमाधिदेवता। प्रियां तन्वम्- प्रियशरीरात्। प्रारिरेचत्- पृथक् करोति। रिचिर् विरेचने । उपासको नियमैः शरीराभिमानं पृथक्करोति। ॥४॥

सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवतन्नृतम्।

उभे इदस्योभयस्य राजत उभे यतेते उभयस्य पुष्यतः॥ १०.०१३.०५

मरुत्वते- प्राणवते। शिशवे- वत्साय सोमाय। सप्त- सप्तभूमिकाधारशक्तिधारा आपः। क्षरन्ति- प्रवहन्ति। पित्रे- जनकाय सोमाय। पुत्रासः- तत्तनयभूता उपासकाः। अपि। ऋतम्- प्रकृतिनियतिभूतसत्यम्। अवीवतन्- सङ्गमयन्ति। उभे- शकटे लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीकभूते। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। अस्य उभयस्य- एतयोरभ्युदयनिःश्रेयसयोः। राजतः- ईशाते। उभयस्य- अभ्युदयनिःश्रेयसयोः। पुष्यतः- पोषणं कुरुतः। उभे यतेते- उभे शकटे उद्यमं कुरुतः॥५॥

Dr. Rangani